

ИЗ ЛЕКСИКАТА НА ГОВОРА НА с. САВЯК, СЯРСКО

Abstract: The article studies the lexis of Bulgarian derivation, included in the Contemporary dictionary of the Greek spoken language of the village of Savyak, Valovishta area (Greek – Βαμβακοφύτο, Serres region). The lexis analysis demonstrates the position of this dialect in the system of Western Roupian dialects as part of the South-eastern (Roupian) Bulgarian dialects. A number of the words can be found on Old-Bulgarian written records.

Keywords: lexicography, dialectal lexicon, Bulgarian dialectology, language interference

В сайта на с. Вамвакофито, ном Серес – ΒΑΜΒΑΚΟΦΥΤΟ ΣΙΝΤΙΚΗΣ ΣΕΡΡΩΝ – Περιφέρεια ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, раздел Γλωσσικό ιδίωμα. Езикови особености, е включен речников материал по говора на някогашното българско с. Савяк, Демирхисарско (Кеппас речник).

Сведения за с. Савяк се откриват в публикувани статистически данни за населението в Беломорска Тракия и Македония, според регистъра на данъка бедел-и аскерие за мъжкото население в Дунавския вилает на Османската империя за 1873 г. Те сочат, че селото има 290 къщи и 850 жители българи (Етнография 1878: 136 – 137). В публикация на Г. Стрезов от края на XIX в. се отбелязва, че с. Савяк се състои от 290 български къщи, но в местната църква „Св. Никола“ се пее на гръцки, а в училището се преподава също на гръцки език (Стрезов 1891: 858). Въпреки това в селото има не малка група българи екзархисти. Факт е, че в молба от 15.05.1900 г. до Българската екзархия за преминаване под ведомството ѝ не малка част от близо 120-те имена на жители на селото са изписани на кирилица, по български образец (ЦДА 246К: 194 77 – 78). В писмо от българската църковна община в гр. Сяр до Българската екзархия, датирано от 18.05.1900 г., се споменава, че от общо 220 – 230 къщи в Савяк, 120 са подкрепили молбата за приобщаване към Българската екзархия (ЦДА 246К: 194 105). През есента на 1918 г. голяма част от местните българи екзархисти са принудени да се изселят в България. През 1944 г. още 15 – 20 семейства ги последват. Всички изселници се настаняват в райони, близки до границата (Петричко, Санданско).

Речниковият материал от говора на с. Савяк, Демирхисарско, обхваща лексика от буква А до К включително. В уводната част е отбелязано, че обема 112 думи, а в края му се споменава, че предстои да се добавят речниковите статии от буква Л. Авторът Георгиос Ил. Кеппас споделя свои виждания за турските и българските заемки в местния гръцки говор. Според него турското и славянското езиково влияние е много силно, но имало влияние и на други езици като италиански, влашки, албански. Интересно е, че в случая не се споменава за българско езиково влияние, а се приема, че само 3 от включените в

речника думи имат *ρίζα βουλγαρική-σλαβική*, т.е. българско-славянски корен или основа, като повечето били с турски и гръцки основи! Кеппас смята, че не може да се говори за местен диалект, а по-скоро за *μιξογλωσσία*, т.е. за смесен език с характерни и оригинални особености, резултат от едно близо 100-годишно развитие. В случая гръцкият краевед не споменава за българската езикова основа на местния гръцки говор, което е едно безспорно доказателство за произхода на останалото в родното си село българско патриаршистко население. Факт е, че следите от някогашния роден български език са налице въпреки активната употреба на гръцки език, наложена на местното българоезично население. И това най-добре проличава в областта на лексиката. Авторът отбелязва, че в речника е включена основно лексика от „всекидневния живот“.

Лексиката е оформена в речникови статии, като в част от тях е направен опит да се представи етимология на думите. Но в много случаи посочената етимология е неточна. Например думи от български произход са представени като гръцки, турски и др.: *ἀγκυρὲ ἀγνε αρνί* [ετυμ. ελλην. αγρός] 1. ‘безплоден, ялов’. 2. ‘неплодотворен’ (ГБР 2004) – стб. *αγνη* (CP 1999); *γκαρμάντα γαρμάδα & γκραμάντα γραμάδα* *μεγάλος σωρός από πέτρες* [ετυμ. βενετσ. *agraman*] – срб. *грамада* (БЕР 1971); *ζακόν закон νόμος* [ετυμ. турск. *kanun* = νόμος] – стб. *законъ* (CP 1999). Понякога се споменава, че думата е стара, като е даден пример с гръцко съответствие, без да е посочен българският вариант, засвидетелстван още в старобългарски писмени източници: *βίνο* *vino oinos*, *κрасί* [ετυμ. αρχ. οίνος] – стб. *вино* (CP 1999); *καντίμ καδίμ θυμιάζω να φύγουν τα κακά* [ετυμ. αρχ. *κυδάζω*] – стб. *кадити* (БЕР 1979). В други случаи българската дума е отбелязана като славянска, без да се дават по-конкретни данни: *βίλα* *vila dihaloto agrotiko ergaleio, dikrani zylyno* [ετυμ. σλαβ. *βίλα*]; *γκλάβα* *glava* (та) *κεφάλι* [ετυμ. σλαβ. *glava*, σε σχέση και με το αρχ. ελλην. κεφαλή] – стб. *глава* (CP 1999).

В речниковите статии не е включен илюстративен материал. Дори на места само е отбелязано гръцко съответствие, без никакви данни за граматичната и семантичната характеристика на заглавната дума: *κρίστιάνα* *krist'ana* *христιаноί* ‘християни’; *ιγκούμεν игумен* *ηγούμενος* ‘игумен’; *κουμπίλα* *kubila* *форάδα* ‘кобила’. Като цяло в речника липсват данни за граматичните особености на заглавната дума.

Налице е непоследователност при оформянето на речниковите статии. Понякога една лексема е включена в две отделни речникови статии с различни значения, като в единия случай е оформена по гръцки образец, с окончание *-с*: *κορίτο* *корийто* *γούρνα* ‘корито на чешма’, *ποτίστρα* *ζώων*. *ποτίσμα* ‘поене на животно’ [ετυμ. σλαβ. λ.]; *κορίτος* *корийтос* *ονομασία δοχείου* ‘название на съд’ – стб. *корыто* (БЕР 1979).

В отделни речникови статии са включени лексема *κουπάνα* *kupana* и нейна умалителна форма *κουπάνка* *kupanka*, представени с различни значения: *κουπάνα* *kupana* *σκάφη* (арх. *σκάπτω*), *ξύλινο* *σκεύος για οικιακές εργα-σίες*,

‘корито, дървен съд за къшна работа’; *κουπάνка* *купάνка* μικρή σκάφη ‘малко корито’. Деминутив като заглавна дума се открива и в други речникови статии: *καλίγκα* *καλίγκα* 1. μικρή ροδιά και ρόδι ‘малко дърво нар и плод нар’. 2. υποκοριστικό, χαϊδευτικό του γυναικείου ονόματος Καλίνα ‘умалително, нежно, ласкаво женско име Калина’ [ετυμ. βουλγ. *καλίγκα* = *пасχαλίτσα*, *лампрίτσα* ‘калинка-малинка’, ‘люляк’].

Семантичният обем на лексема *γκόστα* *γόστα* включва значения: *επισκέπτης* ‘посетител’ и *επίσκεψη* ‘посещение’, като етимологията ѝ е свързана с отглаголно съществително *гостуване* [ετυμ. βουλγ. *γκοστούβανε*]!

Среща се включване в една речникова статия на омоними *кумър* ‘насекомо’ от български произход – стб. *комаръ* (БЕР 1979) и *кумър* ‘хазартна игра’ от турски произход: *кумър* *кумър* 1. *κουνούπι* ‘насекомо комар’. 2. *тухерό* *παιχνίδι* *με* *τραπουλόχαρτα*, *που* *παιίζεται* *με* *χρήματα*. ‘вид хазартна игра на карти’ [ετυμ. турск. *kumar*]. Освен това облик *кумър* е включен в отделна речникова статия със значение ‘вид хазартна игра на карти’: *кумър* *кумър* *кумари*, *тухерό* *παιχνίδι* [ετυμ. турск. *kumar*]. Понякога в края на речниковата статия са посочени графичните облици и значенията на омонимите в книжовния български език: *γκριάχ* *γρ’αх* 1. *αυτοφύες* *φυτό* *параσιτικό* *των* *σιτηρών* *που* *μοιάζει* *με* *μπιζέλι* (‘грях’). Та *παιδιά* *από* *τα* *χωράφια* *το* *μάζευαν* *και* *το* *έτρωγαν* *ωμό*, *πριν* *από* *το* *θερισμό*, *όταν* *τα* *σιτηρά* *ήσαν* *ακόμα* *πράσινα*. 2. *αμαρτία* (‘грях’, *σφάλμα* ‘грешка’) [ετυμ. βουλγ. *γκράχ* = *μπιζέλι* *грях*, *γκριάχ* = *αμαρτία* *грях*].

Съставителят на речника разграничава синонимни съчетания в отделни речникови статии с диалектен и с общобългарски облик: *ак* *ίσκας* *ак* *ύσкас* *αν* *θέλεις*, βουλγ. *ακό* *ίσκας* и *αко* *σάκας* *αко* *σάκας* *αν* *протиμάς*, *αν* *έχεις* *την* *καλοσύνη*, *την* *διάθεση* [ετυμ. *σλαβ.* *сάκαμ* = *αγαλώ*], като диалектният облик е свързан с глагол *сάкам*, определен за славянски, и с гръцко съответствие *αγαπώ* – ‘обичам’, каквото не е основното общобългарско значение на думата ‘искам’ (БЕР 2002). В други случаи са отбелязани значения на лексемата в българския език, които не са засвидетелствани в писмени източници: *καλίγκα* *καλίγκα* 1. *ροδιά* *και* *ρόδι* ‘дърво нар и нар плод’. 2. *γυναικείο* *όνομα* ‘женско име’ [ετυμ. βουλγ. *καλίγκα* = *κληματσίδα* ‘лозова пръчка’, *κληματόβεργα* ‘лозово клонче’]. Посочените значения ‘лозова пръчка’ и ‘лозово клонче’, не се срещат в картотеката на речниковия материал от Архива на диалектния речник към Секцията за българска диалектология и лингвистична география при Института за български език на БАН.

Откриват се речникови статии, в които заглавната дума е отбелязана с 2 значения – книжовно и диалектно: *κνίγκα* *κνίγκα* *βιβλίό* ‘книга’, ή *χαρτί* ‘хартия’ [ετυμ. *ελλην.* *κόνιδα* > βουλγ. *κνίγκα* = *βιβλίό*. Για *το* *βιβλίό* *και* *το* *χαρτί* *έχουμε* *στο* *ιδίωμά* *μας* *την* *ίδια* *λέξη*, *όμως* *το* *χαρτί* *στη* *βουλγ.* *γλωσσ.* *είναι* *χαρτία*, *από* *την* *ελλην.* *λ.* *χάρτης*.].

На други места са дадени две заглавни думи като лексикални варианти в една речникова статия, от които единият вариант е гръцки: *κουκουμιάφκα* *кукум’άφκα* *κουκουβάγια* *кукуваΐα* [ετυμ. *ηχομ. λ.* *από* *τη* *φωνή* *του* *πουλιού*] от звук на пиле!

В речникова статия *коч* са включени значения ‘пръч’ и ‘овен’, което едва ли е характерно за местния български говор: *котс коц* τράγος ‘пръч, козел’, *криάρι* ‘овен’ [ετυμ. *τουρκ. kesi* ‘коза’].

Лексиката, характерна за днешния разговорен български език, може да се обособи в следните тематични групи:

1. Човек, човешки функции: γκλασ *глас* φωνή [ετυμ. *εκ του γέλως, η φωνή με γέλιο*] – *стб. гласъ* (CP 1999); ζ(ι)ένα *з(и)эна* γυνή, γυναίκα [ετυμ. *арх. γυνή*] – *стб. жена* (CP 1999); *котска* *кочка* μικρό παιδί, παιδάριο, παιδαρέλι. *малко дете, детенце* [ετυμ. *бουλγ. котска* = *γυναικάς*].

2. Качества на лица и предмети: βέтко *паліо* [ετυμ. *бουλγ. βεχт*]. – *стб. ветъхъ, -зи* ‘вехт, стар’ (CP 1999); γκλουπάк *глупак* βλάκας, ηλίθιος [ετυμ. *бουλγ. γκλουπάк*]; γκλουφ *глуф* κουφός, *бουλγ. γκλουх* – *стб. глouxъ* (CP 1999); γκνούсно *гнүсно* απεχθής [ετυμ. *бουλγ. γκνούσεν*] – *стб. гнouxънъ* (CP 1999); γκολιάμ *гол’ам* μεγάλος, η, ο [ετυμ. *бουλγ. γκολιάμ*]; έντρο *эдрo* χοντρό [ετυμ. *бουλγ. λ.*] – *стб. адръ*; ζλάтно *златно* χρυσό [ετυμ. *бουλγ. ζάτεν, ζάтна, ζάтно* = *χρυσός, ή, ό. турк. altın* = *χρυσός*] – *стб. златъ* ‘златен’ (CP 1999); *красіѣва* όμορφος, ωραίος, α, ο, ευχάριστος [ετυμ. *бουλγ. красіѣва*]; *к’си к’си* κοντοί [ετυμ. *бουλγ. ρ.*] *контос* ‘нисък, дребен на ръст’; ‘кратък’; *γκολ* *гол* γυμνός, (ста *νтарнак. γκόλιους*, *ста βλάχика γκόλου* *αλλά* *σημαίνει* *και άδειος*) [ετυμ. *εκ του κώλος, δηλαδή ο κώλος έξω άρα γυμνός.*] – *стб. голъ* *Супр* (CP 1999).

3. Човешки дейности, взаимоотношения и други понятия: γκλέнтам *глэ-дам* βλέπω. *στη бουλγ. βίζνταμ* = *βλέπω* [ετυμ. *γλέπω < βλέπω*] – *стб. глaдaти* (CP 1999); *кантїм* *кадїм* θυμιάζω *на φύγουν* *та* *κακά* [ετυμ. *арх. κυδάζω*] – *стб. покaдити* (CP 2009); *кóλκο* *кóλκο* πόσο, [ετυμ. *бουλγ. кóλκο*] – *стб. колнко* ‘кол-ко’ (CP 1999); *кóλκο* *пр’ια* *кóλκο* *пр’ѣа* πόσο *кάνει*, *με* *την έννοια* *του...* *πόσο* *κοστίζει*. *То пр’ια* *από* *την ελληνική λέξη* *πράττω*, *γι* *αυτό* *και* *στη* *μετάφραση* *το* *αποδίδουμε* *με* *τη* *λέξη...* *кάνει*. *Στη бουλγ. γλωσσ.* *αποδίδεται* *με* *τη* *λέξη* *στρούβα*, *δηλ.* *кóλκο* *στρούβα* = *πόσο* *κοστίζει.*; *кóи* *кoй* *ποιός* [ετυμ. *бουλγ. кóи*].

4. Отвлечени понятия: ζ(ι)ότ *зи(ε)от* ζωή [ετυμ. *арх. ζωή*]; *ίστανα* *їста-на* αλήθεια [ετυμ. *бουλγ. їстина* (*параφρασμένη λ.*)] – *стб. истина* (CP 1999); *интерес* *интерес* *интерέсо*, *νιτερέсо*, *сумфэрон* [ετυμ. *итал < λατ. interesse*, *γαλλ. interesser*, *бουλγ. interes*]; *κλέτβα* *κλέтва* *мтф.* *анїканос*, *άχρηστος* [ετυμ. *бουλγ. κλέтβα* = *κατάρα*] – *κλέтва* – *стб. клaтвa* (CP 1999).

5. Роднински връзки: *зетс* *зец* γαμπρός [ετυμ. *бουλγ. зет*] – *зет* – *стб. зaть* (CP 1999); *кум* *кум* *о* *кумпáρος* (*γαμπρός*) *που* *νυμφεύτηκε* [ετυμ. *δες λ. κουμπάρτα*]; *кумїтса* *кμїтца* *Η* *кумпάρα* (*νύφη*) *που* *παντρεύτηκε*, *στη бουλγ. γλώσσα* *λέγεται* *κούμα*, *то* *кумїтса* *είναι* *δημιούργημα* *του* *τοπικού ιδιώματος* [ετυμ. *βλ. λ. κουμπάρτα*].

6. Части на човешко тяло: γκλάβα *глaвa* (τα) κεφάλι [ετυμ. *σλαβ. glava*, *се* *σχέση* *και* *με* *το* *арх. ελλην. κεφαλή*] – *стб. глaвa* (CP 1999); γк’рло *зър-ло* *лάρυγγας* [ετυμ. *арх. ελλην. λάρυγξ*]; γк’п *зърп* *ράχη*, *ώμος* [ετυμ. *бουλγ. γк’п*]; γк’с *зъс* *о* *прωκτός* *και* *κατ’ επέκτασιν* *και* *η* *γύρω* *από* *αυτόν* *περιοχή*,

πισινός, ποπός [ετυμ. τουρκ. *kis* (όπου с παχύ σ), βουλγ. ντούπε]; κόζια *κòз'а πέτσα*, δέρμα – *кожа* [ετυμ. βουλγ. κόζια] – стб. *кожа* (CP 1999); κλέпка *κλèпка* ματοτσινόρο, ματόκλαδο, επίσης και με την έννοια νυστάζει [ετυμ. ηχομ. λ.]. – κлепка, клепач на око; *κολιάντου кол'анту* το γόνατο [ετυμ. σλαβ. *κολένο*] – стб. *колѣно* потекло, род, племе; *коляно* (CP 1999); *κόσμια κòсм'а* μαλλιά κεφαλιού και του αραβοσίτου [ετυμ. βουλγ. *κόσα* < αρχ. ελλην. *κόμη*] – стб. *космъ* (BER 1979) – *косъм*; *κόκαλ κòкал* κόκκαλο [ετυμ. αρχ. ελλην. *κόκκαλος* με αρχική σημ. *κουκούτσι*].

7. Храни: *κόρα κòра* η εξωτερική σκληρή επιφάνεια του ψωμιού, *πέτσα* [ετυμ. σλαβ. *κόρα*] – *кора на хляб* – стб. *кора* (BER 1979); *κουμμάτj куммàт' κομμάτι* [ετυμ. ελλην. *κομμάτιον* < αρχ. *κόμμα*] – срб. *комаџ* ‘кѣс сукно, кѣс земя, кѣс сапун и др.’ (BER 1979); *каσκαβάλ каскавàл* *каσκαβάλι*, *касέρι* [ετυμ. τουρκ. *kaskaval*] *кашкавал*; *κβас κвас* *προζύμι*, *μαγιά* [ετυμ. βουλγ. *κβас*, *μαϊά*, τουρκ. *mayá*] – стб. *квасъ* (CP 1999); *κολάκ колàк* *κουλούρα*, βουλγ. *γκεβρέк* = *κουλούρι*; *βίνο вино* *οίνος*, *κρασί* [ετυμ. αρχ. *οίνος*]; *κράσνιαк красн'ак* *γωνία ψωμιού*. *краещник хляб* – стб. *краи* (CP 1999); *καρμά* το *кармà* *αλεσμένο καλαμπόκι χωρίς ή με ρόβι* που χρησιμοποιείτο για ζωοτροφή. *Смяна царевица и уров*, *използвана за храна на добитък* [ετυμ. τουρκ. *karmasa* = *ανακάτωμα*]... – стб. *кръма* ‘кърма, храна’ (BER 1986). В случая неправилно произходът на думата е свързан с турско *karmaşa* или с грешно изписаното *karmasa* ‘*дъркотия, объркано състояние*’.

8. Болести, заболявания: *κάслиτса кàслица* *βήχας* [ετυμ. *κάχληξ*, *καχλάζω*]; *κράста крàста* *ψώρα* *κραста* [ετυμ. βουλγ. *κράста*] – стб. *красѣа* (CP 1999); *κούτσαμ кyцaм* *κουτσαίνω*.

9. Трудова дейност: *γκουνίтаран гундàран* *αγελαδάρης* [ετυμ. τουρκ. *giuden* = *αγελαδοβοσκός*] – стб. *говаждь говежд* (CP 1999); *καλτζία калтзiа* *λασπás* [ετυμ. βουλγ. *кал* = *λάσπη*] – стб. *калъ* *кал*; *γκαϊγκατζiа гайгаджiа* *γκαϊντατζής*, *αυτός που παίζει γκάιντα* [ετυμ. τουρκ. *gaydaci*]; *γκραμμάтiк граммати́к* *Γραμματέας* [ετυμ. αρχ. *γραμματεύς*, *γράμμα*]; *ζурна́τζiа зурнаджiа* *ζουρνατζής*, *λαϊκός οργανοπαίκτης* [ετυμ. τουρκ. *zurnaci*]; *кува́тсиу кyвaц'у* *πεταλωτής* [ετυμ. βουλγ. *ποντκοβάβам* = *πεταλώνω*] – *ковач*.

10. Общество, социално положение в обществото и др.: *γκοσπονтiн гoс-нодiн* *κύριος* και *γκοσποζiа гoспoз'а* *κυρία* – стб. *гoспoдинъ* ‘*господар*’; *гoспoждa* ‘*господарка*’ (CP 1999); *кмет кмет* *δήμαρχος* [ετυμ. βουλγ. *кмет*]; *βοiνiк воiнiк* *στρατιώτης* [ετυμ. βουλγ. λ. Στο топ.ιδ. χρησιμοποιείται κυρίως για τον στρατιώτη η λέξη *аскeрaн* (βλ. λ. στο γλωσσ.)] – стб. *воинъ* (CP 1999); *Гкракoмàн гpакoмàн* *Γραικομάνος*, *Γρακομάνος* = *Έλληνας* (βλ. *Гкрек*) [ετυμ. *Γραικός* + *μανiа* < *μανιώδης* < αρχ. *μαίνομαι*, *δες* και *Гкрек*, *Гкр'к*]; *ζакoн закoн* *νόμος* [ετυμ. τουρκ. *kanun* = *νόμος*] – стб. *закoнъ* (CP 1999); *κρίζa кpи́зa* *κρίση*, βουλγ. *κρίζa* [ετυμ. ελλην. λ.].

11. Религия, религиозни длъжности, митология: *βαμπiран вaмпiран* *βρικόλακας* [ετυμ. αγγλ. *vampire*, γερμ. *vampir*, серβ. *vampir*. ο *βρικόλακας* *πιθανόν* *σλαβ. вyкoлaк* < *velku* = *λύκος*] – бълг. *вампiр*; *βλανтiка влaдiка*

δεσπότης [ετυμ. βουλγ. βλαντίκα] – στб. владѣтика ‘господар, началник, притежател’ (CP 1999); ιγούμεν *игѹмен* ηγούμενος – στб. игѹменъ 1. ‘вожд, водач’. 2. ‘игумен, управител на манастир’ (CP 1999); ικόνα *икѹна* εικόνα – στб. икона ‘икона, изображение’ (CP 1999); κλεπάλου *клепалу* το σήμαντρο, η ξύλινη καμπάνα [ετυμ. ηχομιμητική λέξη από τον χτύπο κλαп-κλαп] – στб. κλεпати ‘бѣя, кова’ (БЕР 1979); κόλj-ντια *кол’-д’а* κάλαντα, η παραμονή Χριστουγέννων [ετυμ. μτγν. καλάνдай, λατιν. calendae = νεομηνία, στη βουλγ. κόλεντα = Χρισстоугέννα] – στб. колада ‘Нова година’. (CP 1999); κρ’σ *крѣс* σταυρός – στб. крѣсть крѣст (CP 1999); επίτροп *епитроп* επίτροπος; επίσκοп *епископ* επίσκοπος; καλούγερ *калѹгер* καλόγερος – в отделна речникова статия καλούгερ *калѹгер* καλόγερος.

12. Облекло, части от облеклото: γκάστια *гѣст’а* βρακί και κιλότα [ετυμ. βουλγ. γκάστι και κιλότι]; κουπρίνα *кѹпрѹна* μετάξι [ετυμ. βουλγ. κοπρίνα] – срб. коприна *коприна* (БЕР 1979); κ’ρπα *кѣрпа* μαντίλι ‘носна кърпичка’ [ετυμ. βουλγ. κ’ρπα]; κολλάν *коллѣн* 1. περιλαίμιο, κολάρο 2. ζώνη, ζωνάρι [ετυμ. γαλλ. collant < αρχ. κόλλα].

13. Предмети от бита, материали, сечива и др.: βίλα *вѣла* διχαλωτό αγροτικό εργαλείο, δικράνι ξύλινο [ετυμ. σλαβ. βίλα]; β’λνα *вѣлна* μαλλί [ετυμ. βουλγ. β’λνα] – στб. вѣлна (CP 1999); ιγκλα *ѹгла* βελόνα [ετυμ. τουρκ. igne] – στб. игзлинъ *иглен* (CP 1999); κλιούτσ *кл’ѹч* κλεις, κλειδί [ετυμ. αρχ. ελλην. κλεις] – στб. ключъ *ключ* (CP 1999); κνίγκα *кнѹга* βιβλίο ή χαρτί [ετυμ. ελλην. κόνιδα > βουλγ. κνίγκα = βιβλίο. Για το βιβλίο και το χαρτί έχουμε στο ιδίωμά μας την ίδια λέξη, όμως το χαρτί στη βουλγ. γλωσσ. είναι χαρτία, από την ελλην. λ. χάρτης.] – στб. кѣнига (CP 1999); κορίτο *корѹито* γούρνα, ποτίστρα ζώων [ετυμ. σλαβ. λ.] – срб. корзито ‘κορίτο’ (БЕР 1979); κόσα *коса* μεγάλο δρεπάνι με λαβή που το χειρίζεται κανείς όρθιος [ετυμ. σλαβ. κόσα] – коса (БЕР 1979); κουλίτσκα *кѹлѹцка* καροτσάκι [ετυμ. βουλγ. κολίτσκα] – στб. кола мн. (CP 1999); κουπάνα *кѹпѣна* σκάφη, (αρχ. σκάπτω), ξύλινο σκεύος για οικιακές εργα-σίες, το ίδιο και στο γλωσσ. της Νιγρίτας [ετυμ. λατ. cupa]; κουπάνκα *кѹпѣнка* μικρή σκάφη; κρόσνο *кросно* το αντί, κυλινδρικό ξύλο του αργαλειού, όπου τυλίγεται το ύφασμα-πανί.; ιούζντα *ѹзѣда* ηνίο από δέρμα ή σχοινί [ετυμ. σλαβ. ούζντα]; κιλίμ *килим* υφαντός τάπητας [ετυμ. τουρκ. kilim < περσ. kilim].

14. Животински свят: άγκνε *ѣгне* αρνί [ετυμ. ελλην. αγνός] – στб. агна (CP 1999); γκάργκα *гѣрга* κάργια, καλοιακούδα, μικρόσωμο μαύρο με μπλε αποχρώσεις πτηνό με μακρύ κυρτό ράμφος [ετυμ. τουρκ. karga]; γκούστερ *гѹстер* γουστέρα, μεγάλη σαύρα; γκούστερίτσα *гѹстерѹца* μικρή σαύρα [ετυμ. σλαβ. γκουστερίτσα, βλαχ. γκουστουρίτσα]; ζμία *зѹмѣ* φίδι [ετυμ. βουλγ. σμία] – στб. зѹмѣ (CP 1999); κβάτσκα *кѣѹцка* κλώσσα κвачка; κότκα *коѣтка* γάτα [ετυμ. βουλγ. κότκα]; κοτορόк *коѣторѣк* γάτος [ετυμ. βουλγ. коѣτѣрѣк]; κουτс *кѹч* σκύλος [ετυμ. βουλγ. κούτσε (στο νταρνάκ. γλωσσ. κούτιου)]; κούτσκα *кѹцка* σκύλα [ετυμ. βουλγ. λ.]; κράβα *кѣрава* αγελάδα [ετυμ. σλαβ. κράβα, βουλγ. κράβα, крабѣрj = αγελαδάρης]; ίάιτσε *ѹѣѹце* αβγό [ετυμ. βουλγ. ίάιτσε]; κόζα *коѣза* κατσίκι [ετυμ. βουλγ. κόζα] – στб. коѣза (CP 1999); κονj *кон’* άλογο [ετυμ. βουλγ. конj, τουρκ. at = άτι] – στб. конъ (CP 1999); κουκόσκα *кѹкоѣска* κότα [ετυμ. βουλγ. κοκόσκα, βλαχ. κουκότου =

ζιάρ *з'ар* κάρβουνα αναμμένα, στο ιδίωμα της Νιγρίτας: ζαριά [ετυμ. βουλγ. ζιάρ < αρχ. ελλην. ζέον] – жар.

19. Названия на месеци: Άβγουστ *август* Αύγουστος; Αύγουστ *аугуст* Αύγουστος [ετυμ. λατ. Augustus] [ετυμ. λατ. Augustus] – стб. август 'месеc август' (CP 1999); Απρίλ(ι) *април(и)* Απρίλιος [ετυμ. λατ. Aprilis < aperio = ανοίγω] – стб. априль 'месеc април' (CP 1999).

Ексцерпираната диалектна лексика може да се разгледа според териториалното ѝ разпространение. Не е малка групата на лексиката, характерна основно за рупските (югоизточните) български говори, както и за македонските и югозападните български говори:

1. βασταγάρκα *вастагàрк'а* 1. βασταγαριά, χοντρή και μεγάλη βέργα (ράβδος) που δε σπάει εύκολα. Χρησιμοποιείται κυρίως για στήριγμα στο φόρτωμα των ζώων δεбела и голяма пръчка, тояга... 2. Ξύλινο όπλο βουλγάρων βάρους 6 οκάδων (οκά = 1282 γραμμάρια) από κρανιά [ετυμ. ελλην. βαστώ + γερός < αρχ. βαστάζω + υγιρός > υγιής]. Гръцката заемка е с разпространение в Дебърско, Охридско, Прилепско, Щипско, Кюстендилско, Благоевградско, Западни Родопи, Смолянско, Хасковско, Първомайско с общо значение 'тояга' (Младенов 2008: 212, 231). В говорите от Среднородоπιето е разпространена със значение 'дебела тояга с чатал отгоре, служеща за подпора при товарене на самар'.

2. βίτσα *вица* λεπτή βέργα тънка пръчка, καθαρισμένη και λεία [ετυμ. λατ. vitea, σλαβ. vitsa] – вица 'жилава пръчка' Югозападна България (БЕР 1971).

3. γκιούπτια *г'үпт'ан* γύφτος [ετυμ. αιγυπ. egyptian] – *αγүптин, аг'үптин, г'үптин* 'циганин' Дебърско, Прилепско, Щипско, Петричко, Санданско, Благоевградско, Гоцеделчевско, Смолянско, Асеновградско, Момчилградско, Крумовградско, Ксантийско, Гюмюрджинско, Лозенградско, Сяρско, Кукушко, Солунско, Костурско (Младенов 2008: 213-214, 217).

4. βάλτα *βάλта* έλος, τέλμα, αγροτική πεδινή περιοχή στο Βαμβακόφυτο блато, мочурище в полските райони на с. Савяк. Θυμούνται οι παλιοί από διηγήσεις των προγόνων, τη Βάλτα μία βαλτώδη μεγάλη έκταση με λιμνάζοντα νερά, αλλά με τα αποστραγγιστικά έργα της εταιρείας Ούλεν (1928-30) έγινε έκταση γόνιμη και άρχισαν να καλλιεργούν ιδιαίτερα βαμβάκια και καλαμπόκια [ετυμ. ελλην. βάλτος] βαλτώδη 'мочурлив' – *βάλта* 'мочур' Солунско, Петричко, Мелнишко, Гоцеделчевско (БЕР 1971).

5. βλαστάρ *властàр* & λαστάρ *ластàр* βλαστáρι 1. кълн, филиз, издънка (ГБР 2004) [ετυμ. βλασтáνω] – *властàр, ластàр* 'младо клонче на дърво', 'врх на млада лозова пръчка' Североизточна България; *властàрка* 'клонче или издънка, израснала за една година' Ропката (Стойчев 1965).

6. βριάμ *вр'ам* μιλώ [βουλγ. γκοβόρια] – *врèвя* 'говоря много' Петричко, Солунско, Τρύν, 'бърбора' Дебърско, 'разговарям' Банско; съчетание *мoй врè* 'стига говори, бърбори, празнослови' Смолянско.

7. γκουγκούφκα *гүгүфка* αγριοπερίστερο, χοντροπερίστερο, είδος φάσσας вид див гълб [ετυμ. σλαβ. γκουγκούσα] – *гүгүтка* 'див гълб' Западна Тракия, Хасковско, Пловдивско.

8. γκρόμπε *gròbe* νεκροταφείο [ετυμ. σλαβ. γκροп > βουλγ. γκρόμπисте] – *gròbe* Родопи, Западна Тракия.

9. κουμπάκ *кубѣк* πληθ. κουμπάτσι, ο καρπός του καλαμποκιού, араβοσίτου плод на царевица – *кубѣк* ‘царевичен кочан без зърна’ Солунско; Кукуш, Дойран, Беломорието и др.; ‘царевичен кочан’ Гоцеделчевско.

10. кούντιу *кѹнт* ‘у конτός къс [ετυμ. αρχ. конτός] – *кунѹ* ‘за къс, нисък, трътлест човек’ Гоцеделчевско, Беломорска Тракия – от гр. конτός къс.

11. koupána *купѣна* σκάφη (арх. σκάπτω), ξύλινο σκεύος για οικιακές εργασίες, το ίδιο και στο γλωσσ. της Νιγρίτας [ετυμ. λατ. cupa] дървено корито, съд – и в говора на Нигрита; koupánka *купѣнка* μικρή σκάφη малко дървено корито; – *kopàня* ‘широк и плитък съд от издълбано дърво, голяма дървена паница, гаванка’ (БЕР 1979).

12. κλάπα *клѣпа* σίδερο ή ξύλο που карфώνεται ανάμεσα σε σανίδες желязо, дърво, забито между дъски [ετυμ. μтгв. πληθ. κλάпαι]; – κλάπα ‘дървена шина за счупена кост’, ‘разсоха или тежина, вързана за крак на буйно добиче’, ‘гривна за крака на затворник’, ‘клопка за дивеч, капан за мишки’ (Югозападна България), κλαπέ κλαπέ βαλβίδα клапа, преграда [ετυμ. βουλγ. κλάпан]; – *клѣпа* ‘подвижна запушалка на помпа’ – от нем. Klappe.

13. κόпан *кѹпан* κόπανος, χοντρό ξύλο πλατύ στο ένα άκρο με το οποίο χτυπούσαν τα ρούχα της μπουγάδας για να καθαρίσουν [ετυμ. αρχ. Κόπανον < κοπή]. Дървена бухалка за удряне на пране в река; – *кѹпан* ‘бухалка за пране на дрехи’ Смолянско, Ксантийско, Пловдивско, Маданско, Дедеагачко, Визенско, Мала Азия, Воденско, Костурско, Ресенско, Шумен.

14. κόπτισα *кѹпц* ‘а κόπιτσα телено копче, μικρή πόρπη малко телено копче, θηλύκωμα [ετυμ. турк. корса] телено копче, малко телено копче – *кѹпце* мн. ‘телени копчета’ Смолянско, Златоградско, *кѹпци* Югозападна България.

15. κρόсно *крѹсно* то αντί, κυλινδρικό ξύλο του αργαλειού, όπου τυλίγεται το ύφασμα-πανί. – *кросно* ‘дебело обло дърво, на което е намотана основата и натъканата материя на тъкачен стан’.

16. κουκουσίνα *кукусѣна* ψείρα въшка; – *κοκοшіна*, *κοκοшінка* ‘кокоша въшка’ Хасковско, Пловдивско, Севлиево, *κοκοшінек* Кюстендилско и др. (БЕР 1979).

17. κουμπέτj *курбѣт* ‘1. η σκληρή και δύσκολη δουλειά γεμάτη βάσανα, η βιοπάλη 2. (μтф.) η πιάτσα [ετυμ. турк. gurbet]; – *курбѣт* ‘Родопи, *курбетлия* ‘гурбетчия’ Дедеагачко.

18. κουτάλj *кутѣл* ‘σκεύος με το οποίο τρώγονται οι υγρές τροφές прибор за хранене с течна храна [ετυμ. μεσв. κουτάλιν < κύτος = κοιλότητα]; – *кѹтел* ‘голяма дървена лъжица’ Севлиево; *кѹтелка* ‘дървен черпак на обществен кладенец за пиене вода’ Гюмюрджинско.

Характерна основно за югозападните български говори, но срещаща се и в други български говори, е лексема кoυσιούλα *кус* ‘ула βαμβακερή φανέλα памучна фланела, блуза; – *κοιу́ля* ‘риза’ Ивайловградско, Разложко, Самоковско, Софийско, Дупнишко, Велинградско, Видинско, Грудовско, Дедеагачко,

‘разчепкани летящи космици от вълна’, ‘женски полов орган’ Кръвеник, Сеплиево; *кукѹ̀за* с препратка към тур. *koza* ‘кълбо памук или вълна’; ‘семенна кутийка на памук и др.’ (БЕР 1986);

– *куку̀у̀нки кукѹ̀нки* *сарμάδες* сарми;

– *купѣ̀тска кунѣ̀цка* βώλος χωμάτινος αγοραστός. Τα παιδιά έφτιαχναν βώλους από λάσπη και τους ξέραναν στον ήλιο. Οι βώλοι οι ψημένοι στο φούρνο και βαμμένοι ήταν αγο-ρασμένοι. Έτσι άλλαξε και η πραγματική έννοια της λέξης [ετυμ. βουλγ. *κούποβαμ* = *αγοράζω* + *πέτσεν* = *ψημένος*] топче от пръст за игра на деца;

– *курμινтάρка курмидάρка* φαγητό από σκέτο креμμүди και αλεύρι. ястие от лук и брашно [ετυμ. *кроммүдийон*, αρχ. *κρόμμυον*]; – *курмїт* ‘кромид лук’ Родопи, Гюмюрджинско (БЕР 1979);

– *ку̀куу кѹ̀ку* λέγεται με υβριστική διάθεση για μια απерίσκεπτη ενέργεια [ετυμ. ηχομ. λ.]; разговорно ругателно, небрежно, невнимателно постъпване;

– *ку̀сπα кѹ̀сна* υπόλειμμα σουσαμιού κατά την παραγωγή λαδιού остатък от сусам при добиване на растителен зехтин; – *кю̀спе* остатъци от семена на маслодайни растения – от ар. *Kusba*, през тур. *kuspe*;

– *ку̀тс кѹ̀ц* σκύλος [ετυμ. βουλγ. *ку̀тсе* (στο νταρνък. γλωσσ. *ку̀тиу*)] – *ку̀че*;

– *красна̀к красна̀к* τσιγκελάκι για плѣ̀ξιмо кука за плетене;

– *ки і̀ра ки і̀ра* θα πάει [ετυμ. βουλγ. *сте* *хонти*. Τώρα, πως μετατράπηκε το.. *сте* *хонти* *се*... *ки і̀ра*, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του τοπικού μας ιδιώματος – стб. ити, идѣ (СР 1999). В случая е запазена частица за бъдеще време *ке*, характерна за македонските и за други, главно западни български говори. От друга страна в облик *ки* е засвидетелствана характерната за източните български говори редукция *e > i* (Стойков 1993: 97).

Краткият преглед на лексиката от български произход и на такава от чужд произход, но характерна за българския език, която е включена в гръцкия речник по говора на с. Савяк, Демирхисарско, показва по безспорен начин българската езикова основа на местния говор. В речниковия материал, макар да е само от букви А – К, се откриват много названия от основния речников фонд на местния говор, свързани с части на човешкото тяло, с човешки дейности, природа, растителен и животински свят и др., които са от български произход. И макар съставителят на речника на много места да пише за славянски, а не за български произход на думата, факт е, че лексиката е от български произход. Речникът запълва една празнина в познанията ни за западните рупски говори, като част от югоизточните български говори, в територията на днешна Северна Гърция, просъществували в чужда езикова среда до днес.

ЛИТЕРАТУРА

- БДА ОТ 1988:** *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Встъпителна част. к. № 2/1, 2/2, 2/3.* София: Изд. на БАН, 1988.
- БЕР 1971:** *Български етимологичен речник.* Т. 1. София: Изд. на БАН, 1971.
- БЕР 1979:** *Български етимологичен речник.* Т. 2. София: Изд. на БАН, 1979.
- БЕР 1986:** *Български етимологичен речник.* Т. 3. София: Изд. на БАН, 1986.
- БЕР 1995:** *Български етимологичен речник.* Т. 4. София: Изд. на БАН, 1995.
- БЕР 2002:** *Български етимологичен речник.* Т. 6. София: Изд. на БАН, 2002.
- ГБР 2004:** *Гръцко-български речник.* Пловдив: МАГ 77, 2004.
- Етнография 1878:** *Македония и Одринско. Статистика на населението от 1873 г.* София: Македонски научен институт, 1995.
- Кеппас речник:** Кеппас, Г. http://keppas.blogspot.com/p/blog-page_2951.html (дата на достъп 25.04.2015).
- Младенов 2008:** Младенов, М. Сл. Ареална характеристика на гръцките заемки в българските диалекти. – В: Младенов, М. *Диалектология, балканистика, етнолингвистика.* София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008, с. 211 – 235.
- СР 1999/2009:** Старобългарски речник. Т. 1, А – Н, 1999; Т. 2, О – У, 2009. София: Валентин Траянов, 1999/2009.
- Стойков 1993:** Стойков, Ст. *Българска диалектология.* Под ред. на М. Сл. Младенов. София: Изд. на БАН, 1993.
- Стойчев 1965:** Стойчев, Т. Родопски речник. – В: *Българска диалектология. Проучвания и материали.* Кн. 2. София, 1965, с. 119 – 314.
- Стрезов 1891:** Стрезов, Г. Два санджака от Източна Македония. – *Периодическо списание на Българското книжовно дружество*, 1891, кн. 36, с. 1 – 342.
- ЦДА 246К:** Централен държавен архив, Ф№ 246К, оп. 1, а.е. 146: 77 – 78; 105.